

MI

**Proef
het
verschil!**

THE

BrabantKennis is een jaar lang in een wereld van verschil gedoken. Groeien de verschillen tussen Brabanders? En zo ja, is dat erg? En als er tegenstellingen zijn, wat kunnen we dan doen om die te overbruggen? Samen met experts op allerlei terreinen hebben we de feiten en cijfers op een rijtje gezet, verkiezingsuitslagen en sociale media geanalyseerd, zijn we op de tandem gestapt om het gesprek aan te gaan met Brabanders van allerlei pluimage, en hebben we lezingen en debatten georganiseerd.

Het resultaat tref je in deze kleurrijke bundel *Mind the Gap!* aan: acht boekjes over verschil in Brabant van uiteenlopende auteurs. De observaties en antwoorden zijn heel divers. Een sluitende conclusie is niet alleen een brug te ver; het doet ook geen recht aan de bijdragen. Wel delen we graag tien observaties met je. Zie het als een soort nawoord, waarin we terugblikken op een bijzondere verkenning en vertellen over onze ervaringen en wat we hebben geleerd. We zijn benieuwd naar jouw reactie...!

Oude verschillen vervagen, nieuwe komen op

Verschil is er. Altijd geweest ook. Zo hebben we een tijd gehad waarin religieuze verschillen in Brabant dominant waren. Of je katholiek of protestant was bepaalde tot in de jaren zestig alles. Toen die verzuilde samenleving verkruidde, kwamen andere verschillen op de voorgrond, zoals de sociaaleconomische tegenstelling tussen links en rechts, kansarm en kansrijk. En in deze nieuwe eeuw gaat het gesprek vooral over globalisering, de multiculturele samenleving en Europese eenwording. Hoe Brabanders deze ontwikkelingen omarmen – of niet – heeft vooral te maken met opleiding, inkomen en culturele herkomst. Maar dat dit verschil in sociaal-culturele opvattingen over wat een goede samenleving is groeit, betekent niet dat de oude (religieuze en economische) verschillen er niet meer toe doen. Sterker nog: de verschillen tussen groepen in de samenleving stapelen zich op en overlappen elkaar voor een stuk. Zo krijgen we in Brabant een bonte lappendeken van allerlei denk- en leefwerelden. Een biodivers Brabant, waarin niet de tweedeling maar de ‘veeldeling’ regeert.

2

Nieuwe samenleving, nieuwe ongelijkheid

Sinds de jaren zeventig hebben we Brabant ingrijpend zien veranderen. Denk aan de vrouwenemancipatie, veranderende gezinsstructuren, immigratie, opkomst van de kenniseconomie, globalisering en digitalisering. Aan de ene kant zorgen die ontwikkelingen voor meer diversiteit in de samenleving en aan de andere kant voor nieuwe tegenstellingen en vormen van ongelijkheid. Dat zit 'm niet zozeer in inkomen, maar vooral in opleiding, (kans op) werk en welzijn. De Brabander is, met al zijn unieke gaven en talenten, daarvan het hart. Er is nog nooit een betere tijd geweest voor mensen met een speciaal talent of een goede opleiding. Maar tegelijk is er nog nooit een slechtere tijd geweest voor mensen met 'gewone' skills en minder goede opleidingen. Deze ongelijkheid begint al vroeg: het gezin waarin je geboren wordt is steeds bepalender voor je loopbaan in het onderwijs en je start op de arbeidsmarkt. Hoogopgeleide en laagopgeleide Brabanders verschillen in werkzekerheid, in gezondheid en levensverwachting, in toekomstverwachting en optimisme, en in vertrouwen in politiek en overheid.

3

Verschillen gaan niet alleen over mensen, ook over plekken

Groepen kunnen niet alleen sociaal uit elkaar groeien, maar ook ruimtelijk. Hoogopgeleide Brabanders maken andere keuzes in hun wooncarrière dan laagopgeleiden. Bij de groep hoogopgeleiden en jongeren is sinds de jaren negentig het wonen in de stad populair geworden. Door de trek van vooral hoogopgeleide jongeren naar de grote Brabantse steden groeien daardoor niet alleen de tegenstellingen tussen 'de stad' en de rest van de provincie, maar ook binnen de stad. En voor streeksteden en -regio's als Land van Cuijk, Bergen op Zoom, Roosendaal en Oss is het alle hens aan dek om jongvolwassenen binnenboord te houden. Die ruimtelijke ongelijkheid heeft net zo veel te maken met persoonlijke voorkeuren als met een gebrek aan keuzes. Hoogopgeleiden lijken zich steeds meer 'vrijwillig op te sluiten' in wijken van hun voorkeur, op gepaste afstand van laagopgeleiden, minderheden en kwetsbare groepen, die (noodgedwongen) in de oude en arme wijken samenklitten. Soort zoekt soort, ook op de huwelijksmarkt. Zo ontstaan parallelle werelden en groeit de segregatie.

4

De frustratie zit in het midden

Van het verbindende midden is er in Brabant vooralsnog het meest. Desondanks zien we het vaak over het hoofd. Zo gaat het in debatten altijd over grote steden en kleine dorpjes, terwijl het overgrote deel van de Brabanders in iets ertussenin woont: Etten-Leur, dát is Brabant! Dat geldt ook voor werk en inkomen van de middengroep. De bestuurlijke top is vooral begaan met de onderkant van de samenleving, terwijl de frustratie ook in het midden zit. Middeninkomens profiteren het minst van publieke voorzieningen. En dat terwijl de participatie-samenleving juist van de middengroep het meest vraagt: zorg voor partners en ouders, scholen en verenigingen die meer een beroep op ze doen. Tegelijkertijd neemt de onzekerheid over hun economische toekomst toe. Banen in het middensegment staan onder druk, onder meer door digitalisering en robotisering. Ook de positie van middelbaar opgeleiden is kwetsbaar. Voortdurende vooruitgang is niet langer vanzelfsprekend. Het is niet altijd de ervaring van verlies maar ook de angst voor het verlies die hen parten speelt. Die relatieve achteruitgang zorgt voor onrust en (soms) onvrede.

5

We doen het met elkaar, voor mekaar

Brabanders houden niet van (te veel) verschil. Het ideale Brabant is nog altijd zelfstandig en ondernemend, met aandacht voor solidariteit en een eerlijke verdeling. Het wij-gevoel is onverminderd groot. Maar waar ooit het land en de mensen vanzelfsprekend met elkaar samenvielen door de korte lijntjes die er waren, is de Brabander nu op zoek naar nieuwe lijntjes in een heel wat bontere gemeenschap. Steeds vaker nemen vrijwilligers het initiatief om oplossingen te vinden waar overheden en instanties het laten liggen. Brabanders zoeken van onderop naar manieren om invloed en zeggenschap te winnen: waar het systeem hapert, willen ze het eigen leven (en ook dat van naasten en medeburgers) zélf vormgeven en besturen. Met elkaar zorgen we zodoende steeds meer voor mekaar in nieuwe verbanden: platformen, coöperaties, burgerinitiatieven en sociale ondernemingen. Bescheiden vernieuwers zorgen van onderop voor eigentijdse vormen van solidariteit. Ze beoefenen de kunst van het samenleven en geven zo betekenis aan maatschappelijke verbinding.

Hallo overheid! Hoor je me?

Brabanders hebben het gevoel dat er in hun provincie meer en meer verschillende groepen ontstaan, zoals arm-rijk, autochtoon-allochtoon, laag- en hoogopgeleid, en dat er steeds meer mensen zijn die niet mee kunnen doen. Laagopgeleiden ervaren dat sterker dan hoogopgeleiden. Zij hebben sowieso minder vertrouwen in de overheid, hebben vaker het idee dat die onvoldoende voor ze doet en dat ze ook geen invloed hebben op wat die doet. Deze kloof tussen overheid en burger blijkt structureel het moeilijkst te overbruggen. Niet zo vreemd als je bedenkt dat Brabanders al eeuwenlang een ingewikkelde relatie hebben met het gezag. De stem van het anti-establishment klinkt luid in het zuiden. Achter die stem gaat het gevoel en soms ook de ervaring schuil dat ze met hun zorgen en onzekerheid over de toekomst maar moeilijk aansluiting vinden bij de systemen en personen die het verschil kunnen maken. Zodra dit gevoel zorgt voor onrust krijg je vervolgens verschillende reacties: de een verheft zijn stem en roept: 'Hallo overheid!', de ander denkt: 'Ik doe het zelf wel'. Maar beiden zijn op zoek naar meer zekerheid en grip op de eigen situatie.

Online stelling nemen vergroot tegenstellingen

Als er wordt gesproken en gediscussieerd zorgen verschillen in taal, opleiding en cultuur vaak ongemerkt voor obstakels. Dat is niet anders op sociale media, dat voor een deel het praatje bij de bakker heeft overgenomen. Online reageren Brabanders direct op nieuws. Maatschappelijke discussies zorgen voor hoge pieken in dat virtuele gesprek en zorgen dat tegenstellingen op scherp worden gezet. Denk bijvoorbeeld aan het debat over vluchtelingenopvang (2015 en 2016) of de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017. Niet alleen piekt het berichtenverkeer enorm; ook Brabanders die normaal gesproken minder actief zijn op sociale media geven dan hun mening. Op platformen als Facebook en Twitter krijg je dan sterk gepolariseerde discussies: groepen komen virtueel tegenover elkaar te staan. Dat zien we ook terug bij lokale thema's, maar veel minder heftig. En trouwens: in het algemeen praten Brabanders op sociale media vooral over koetjes en kalfjes en veel minder over tegenstellingen in de samenleving.

8

In het doen ontstaat de verbinding

De meeste Brabanders zijn geen praters, maar doeners: ze denken met hun handen. Het overbruggen van verschillen in taal, cultuur en opleiding gaat makkelijker door samen dingen te doen. Op school, in de wijk en op de werkvloer spelen die verschillen ineens nauwelijks nog een rol als je samen actief bent. Bij een voetbalclub brengt de focus op topvoetbal mensen met verschillende (culturele) achtergronden samen, bij coöperaties zorgt de gezamenlijke passie om in de eigen energie- of zorgbehoefte te voorzien voor een lijntje. Terwijl overheden vaak de nadruk leggen op de participatiedemocratie, en dus op vaardigheden die met praten en netwerken te maken hebben, lijkt in Brabant de doedemocratie een minstens zo interessant perspectief te zijn. Als overheid kun je daarvan profiteren en bruggen slaan tussen beleid en lokale samenwerking door mensen ruimte en zeggenschap te geven om het verschil te maken. Door naast mensen te staan in plaats van ertegenover: niet stemmen maar *afstemmen* is de opgave.

Niet de verdienste, maar de mens centraal

Er zijn bepaalde groepen in Brabant van wie de film van het leven er totaal anders uitziet dan van andere groepen. Verschillende films in dezelfde samenleving, met dezelfde economie en hetzelfde beleid. Dáár ligt de echte ongelijkheid. We moeten zorgen voor een samenlevingsambitie die voor iedereen stroomopwaarts werkt. Niet alleen voor kinderen van succesvolle, hoogopgeleide kenniswerkers, maar ook voor kinderen die onderaan instromen. Kijk naar de talenten die zij wel hebben. Vertrek vanuit hun ervaring en blik op de wereld. Als je mensen wilt ondersteunen in deze snel veranderende kennis- en netwerksamenleving moet je hun vaardigheden en netwerken versterken. Leer ze *skills* die ze in het dagelijks leven nodig hebben: netwerken, filosoferen, debatteren, maken, techniek doorgronden enzovoort. Het gaat niet alleen om scholing, ook om vorming. Vooral in het onderwijs liggen hiervoor de kansen.

10

Momenten van ontmoeting zorgen voor kruisbestuiving

Tradities, rituelen en evenementen zoals markten, kermissen, carnaval en Koningsdag blijken in Brabant telkens weer te zorgen voor een (tijdelijke) overbrugging van scheidslijnen. Bovendien geven ze houvast in veranderprocessen. Ze zijn niet alleen een structurele basisbehoefte, maar ook een aanknopingspunt om gemeenschappelijke waarden en belangen bij elkaar te ontdekken. Om uit je eigen bubbel te stappen, je denk- en leefwereld te openen en contact te maken met de ander. Datzelfde geldt voor meer vaste plekken van ontmoeting: de school, de bibliotheek, de (sport-)vereniging en de buurttuin. We moeten deze plekken en de tijdelijke, terugkerende momenten van uitwisseling daarom koesteren en stimuleren. Zo kan de ontmoeting tussen verschillende groepen een positieve en verrijkende interactie worden. Niet samen moeten, maar mógen leven, door ruimte en tijdelijkheid als kwaliteit te benutten. Het laat zien dat we vooruit kunnen komen ondanks de grote verschillen.

Mijn verschilmakers

Wat zijn jouw observaties? Heb je inspirerende ideeën om het verschil te maken? En tegenstellingen te overbruggen? Noteer ze hier of laat het ons weten via sociale media @BrabantKennis: Twitter, Facebook of LinkedIn.

Lined writing area consisting of 25 horizontal lines.

Colofon

Dit is een product als onderdeel van de verkenning 'Mind the Gap!' van BrabantKennis.

Auteurs: Heidi Buijtels en Joks Janssen

Projectleiding: Heidi Buijtels

Redactie: Silvia de Caluwé

Eindredactie: BrabantKennis

Vormgeving: Scherpontwerp

Druk: Wilco Art Books

Wij zijn BrabantKennis. Wij verkennen op eigen wijze de toekomst van Brabant: onafhankelijk, nieuwsgierig en vernieuwend in vorm. We prikkelen tot nadenken en houden Brabant scherp. We observeren, confronteren en inspireren, en dat doen we door trends te spotten, toekomstbeelden te schetsen en nieuwe perspectieven te bieden.

Vind ons op www.brabantkennis.nl of volg ons op Twitter, Facebook, LinkedIn en Youtube (@BrabantKennis).

Uitgave BrabantKennis, mei 2017

**Brabant
Kennis**